

Viðmerkingar til ruskmálið

Ætlanin var ekki at luttaka í blaðtjaki um ruskmálið í Føroyum aftur, men eftir at málið er kyknað uppáftur í blaðunum í januar mánaða, heldur undirritaði seg eiga at gera nakrar viðmerkingar til tað, ið borið er fram.

Undirritaði varð í skrivi frá Nes kommunu 9.12.1980 biðin um eitt ummæli í málinum skjótast gjørligt. Dentur varð lagdur á, at hetta ummæli skuldi vera kommununi í hendi innan árslok. Undirritaði sendi til kommununi málið aftur 22. desember 1980 og segði seg kunna seg nakrar fyrirbils viðmerkingar, ið tó áttu at verða tiknar við tí fyrirvarni, at tíðin til viðgerðina av tilfarinum hevði verið ógvuliga knapp. Viðmerkingarnir endaðu í einum tilmæli í 6 punktum. M.a. varð mælt til, at heilsunevndin á staðnum ekk málið til ummælis og at málið sum heild varð sent Støðisútbúgvingini í Tórshavn til kanningar. Sostatt vóru í hesum ummælum minur ikki settar nakrar treytir fyri byggingina, sum ført er fram í eini grein í blaðunum í januar 1984.

Í skrivi til Nes kommunu 21. apríl 1981 spurdi undirritaði, um heilsunevndin á staðnum hevði havt málið til ummælis. Fyrispurningur um hetta varð endurtikin 6. august 1981. Um gongdina í málinum annars kann verða vist til nakrar viðmerkingar, sum undirritaði sendi blaðunum í oktober 1981. Tað er sostatt ikki beint, at einki hoyrdist aftur fyrr enn 14 mánaðar seinni frá undirritaða.

30. oktober 1981 biður landsstyrið undirritaða um eitt ummæli av málinum um ætlaða byggingina av brennistøð. Samstundis varð sagt frá, at I.R.F. hevði fingið boð um at utflyggja alt tilfalli, sum felagsskapurin átti viðvíkjandi byggingini. Fyrsti parturin av tilfarinum var undirritaði í hendi 26. november 1981 og tað seinasta 5. januar 1982. Frá 25. januar til hálfan februar var undirritaði burtstaddur og fekk heimafturkominn at vita gjøgnum blaðini, at I.R.F. hevði í umbúna at gera sáttmála um ovannar fáar dagar seinni. Eg hevði tá ikki fingið skrivað minar viðmerkingar enn, av tí at málið hevði verið drúgvat at lesa ígjøgnum, men valdi tí beinanvegin at skriva viðmerkingarnar, ið vórðu handaðar Tørbjørn Poulsen, landsstyrimanni í kommunumálum, 17. februar 1982.

Tað er beint, at hetta ummæli, ið fevnir um 34 síður, varð skrivað eftir tveimum samdegnum, so heilt lítarlest var tað ikki, men niðurstaðan verður hildin at vera greið, og hevði hon í hevdshættum verið tann sama, varð hon skrivað í dag.

Eftir at heilsunevndin á staðnum hevði gjørt vart við støðu síni í 1982, var avgerð heilsunevndarinnar kærð til yvirheilsunevndina. Yvirheilsunevndin viðgjørdi málið og varð m.a. Miljøstyrelsen í Keypmannahavn biðin um eitt ummæli. Ummælið tykist at visa, at ætlanin kundi verið góðkend

Danmark sambært galdandi danski lóg í dag. Men hesi pætti í nevnda ummæli gjørdi ikki undirritaða meira tryggn um ætlaðu plaseringina av brennistøðini:

»Der er i notatet ikke vedlagt nogen form for dokumentation for, hvorledes man er kommet frem til de angivne størrelser, og det er derfor ikke muligt for Miljøstyrelsen at kommentere beregningerne«.

»Hvorledes de topografiske forhold vil påvirke spredningsforholdene i det aktuelle tilfælde, kræver mere dybtgående analyser, end vi har mulighed for at udføre med det foreliggende data-materiale«.

»Miljøstyrelsens vanderessourcekontor finder, at de beregnede koncentrationsforøgelse stammede fra immissionskoncentrationsbidraget, selv om de er baseret på et meget konservativt grundlag, ikke er foruroligende. Man anbefaler dog at holde vanderessourcen under opsyn ved to eller flere årlige vandanalyser, incl. metallerne Hg, Cd og Pb«.

Tað er óvissan um tann vandan, ið standast kann av dalkingini av eini brennistøð nærhendis vatnveitingarglendi, ið hevur gjørt, at eg ikki havi kunnað tikið ábyrgd av at siga ja til seta brennistøðina á Saltnei. Eg havi ikki kent meg tryggan við hesi plasering og havi ikki sum landslæknur kunnað úti-hyst heilsuvanda, hóast møguleika helst er lítill. Eg hugsi, at tað er sami ótryggleiki allir hinir fyra læknarnir, ið hava havt beinleiðis við hetta mál at gera, hava kent.

Í idnaðarlondunum er trupulleikin viðvíkjandi bakteriuðalding í dag sum heild loystur, men stóri trupulleikin er á okkara døgum tann vaksandi kemiska dalking av umhvørvinum við teimum ávirkanum á náttúru og mannakropp, sum dalkingin elvir. Tá ein skal meta um heilsuliga týðningin av eini ávirkan, hevur tíðin nógv at siga. Er tíðarbilíð millum ávirkan frá einum umhvørvisáttí til byrjandi sjúku stutt, er tað ofta lætt at ássana sambandið. Er tíðarbilíð afturimóti á ella ártíggju, er tað munandi torførari at prógva eitt vist samband, tíðum óivað ógjørlegt.

Teir oktu trupulleikarnir av at sannkoma tað, ið vit vanliga hugsa okkum sum prógv fyri samband millum umhvørvisdalking og sjúku, elva sjálvandi umsitingarlígar og politiskar vansar, av tí at týðningarmiklar avgerðir um fyriryrgjandi attergjör mugu vera tiknar á einum óvissum støði av vitan.

Læknar eru helst orsakað av teirra útbúgving og dagliga arbeiði serliga ansir viðvíkjandi spurninginum um, at eisini vanligir dalkingarsansar kunnu vera eitt tekin um heilsuvanda eftir einum longri ársatíð, hóast próvforsla í fyrstu atleggur ikki gjørlig.

Sum kunnugt var orsökini til, at læknarnir kundu ikki átaka sær meðábyrgd av at

góðkenna ætlanina, at teir mettu brennistøðina at liggja ov nær við Toftavatn og tiskil ósambæriliga við § 8, stk. 4 og § 9 í galdandi heilsusamtykt. Undirritaði visti í hesum sambandi m.a. til skriv frá Støðisútbúgvingini dagfest 13. apríl 1982 viðvíkjandi ókunneikanum um stabilitets- og turbulensviðurskipti við Saltnei.

Hetta málið hevur eftir minum tykki greitt vist, at okkum tørvar almikið eina umhvørvislóg. Eftir eini slíkari lóg kundi verið gjørdar ávisar neyvari ásetingar, eitt nú fyri loyvd dalkingarmørk. Samstundis kundi hóskaði broytingar verið gjørdar í galdandi heilsusamtykt, eitt nú viðvíkjandi grein 8 og 9.

Sum er hava vit bert heilsusamtyktina frá 1933 og ta nýggjaru frá 1969 at halda okkum til. Í hesi seinnu, ið m.a. er galdandi í Nes kommunu, stendur í § 8, stk. 4 m.a.: »Forbødd er at dálka friðað vatnveitingarglendi yvirhevdur«. Einku er ásett um nokur loyvd dalkingarmørk fyri ávis evni.

Tað er tiskil í fyrstu atleggja heilsunevndin á staðnum, ið eftir bestu samfærðing skal taka støðu til, hvat hon skilvir við dalking.

Kemur eitt mál viðari til yvirheilsunevndina, liggur tað á hvørjum einstøkum limi í henni, somuleiðis eftir bestu samfærðing, at taka støðu til, antin tað kann snúgva seg um dalking ella ikki. Hetta hava limirnir skyldu til at taka støðu til.

Í hesum føri snúði tað seg um ætlaðu brennistøðina á Saltnei, sum yvirheilsunevndin skuldi taka avgerð um. Tað var ein torfør uppgáva. Tað var óvissan um dalkingina, ið avgjörð stóðuna hjá meirilutanum í yvirheilsunevndini. Ummælið frá Miljøstyrelsen minkaði ikki um hesa óvissu, tí hvi skuldi t.d. mælast til tær umrøddu kanningarnar, var full trygd fyri, at eingin dalking fór at verða?

Tá ið eitt mál sum ætlaða brennistøðin á Saltnei kemur til viðgerðar í yvirheilsunevndina, liggur tað á nevndarlutanum at meta um málið út frá galdandi heilsusamtykt í Føroyum. Í hesum føri kundi sum nevnt eingin av læknunum taka meðábyrgd av at geva loyvi til byggingina, av tí at støðin var hildin at liggja ov nær Toftavatni og vatnveitingarglendum har í nánd.

Viðvíkjandi ætlaða byggingini av brennistøð við Hvitanes, sum nú er undin at komandi drekkingsvatnsbrunninum í Villingadali, so er í fyrsta lagi at siga, at triggril luttøktutættir gera ein mun á hesi plasering og tí á Saltnei: Fráleikin, hæddarmunurin og røðandi ættirnar. Dalking av havinum í samband við brennistøð verður av undirritaða ikki mett at hava nakran týðning, av tí at havið er ein nóg stóri mótakari enn føroysk vøtn. Og annars meti eg spurningin um t.d. fiskaaling at viðvíkja stovnum undir landsdjórlæknunum og ikki eitt nú yvirheilsunevnd ella undirritaða.

Annars hevur undirritaði eisini móttvegis Havnar kommunu gjørt prinsipiellu støðu sína til ruskspurningin greiða. Nevniliga, at eg meti effektivt tyrving undir nágreinilugum eftirliti sum tað røttu loysnina. Men kommunan hevur so ta støðu eins og lovgivingi, at ruskmálið skal loysast við brennistøð, og tá áliggur tað undirritaða saman við øðrum at finna tað minst óhóskaði oki at seta brennistøðina á millum teir møguleikar, ið kommunan hevur ávist. Hesa plasering eru vit komnir fram til í heilsunevndini eftir besu samfærðing.

Eg veit ikki nágreiniliga, út frá hvørjum fyrirtreytum stóða varð tikið til at leggja brenniovnarnar úti í Havnardali í 1960-árunum. Men eg hugsi, at tá var einamest hugsað um bakteriologiska spurningin. Í dag verður hugt meira eftir dalking frá luftini viðvíkjandi øðrum og møgulegum ókendum evnum umframt um tann æstetiska táttin. Tað gerst meira og meira greitt, at tann æstetiski tátturinn eisini eigur at verða havdur í huga, tá ið talan er um heilsulig árin. Var tað í dag, at stóla skuldi verið tikið til at byggja eina slíka støð, hugsi eg ikki, at loyvt hevði verið at lagt hana har, hon nú liggur í Havnardali. Tíðir broystar.

Søgur hava gingið um, at undirritaði áður hevur noktað at fylgt áheitanum um at luttaka í ferðum til Danmarkar at byggja brennistøðum. Hetta er ósatt. Einaftir myndugleiki, ið sett hevur fram slíka áheitan, er heilsunevndin í Hvalvík. Tá ið hendan áheitanin kom, greiddi eg frá, at eg helt meg kenna spurningin nóg væl, at eg í øðrum sambandi hevði sæð líkandi brennistøðir áður, og at eg tí ikki helt tað vera neyðugt, at út-reiðslur skuldu standast av

luttøku míni. Men av tí at heilsunevndin kortini ynskti, at eg kom við, játtaði eg. Annars upplýsti eg frammanundan fyri heilsunevndini, at eftir tí, ið eg hevði fingið kunneleika um viðvíkjandi ætlaðu plaseringina av brennistøðini við Air, m.a. um frástandin til nærmasta vatnveitingarglendi, so vildi eg hildið, at henda plasering kundi góðkennast.

Í sambandi við seinastu vitjanina í Danmark, har hugt hevur verið eftir brennistøðum, hevur í blaðunum m.a. verið at lisið, at eingin roykur var at siggja úr skorsteinunum, at eingin luktur kendist á brennistøðunum og at brennistøðirnar lógu mitt í íbúðarøki.

Her mundi valdast um, hvat ein skilur við at siggja ella lukta. Roykur sást úr øllum trimum skorsteinunum, bæði tí í Næstved, Korsør og Hørsholm. Í Næstved sást roykur, hóast brennistøðin lá still, tá ið vit vóru har. Luktur var at kenna øll trý støðini — um hann var minni enn onkur hevði væntað — og hvat frá-leika til nærmasta íbúðarøki viðvíkur lá tann nýggjasta støðin, hon í Næstved, longst burturi frá slíkum økjum, uml. 500 m. Rætt er, at roykurin frá tveimum av brennistøðunum var reinsaður gjøgnum elektrofiltrar. Reinskingin gjøgnum slíkt filter minkar vissuliga í ein góðan mun um dalkingina, men roykurin verður tó ikki reinur av tí. Var hann tað, so skuldi ikki verið neyðugt við skorsteinum, ið lógu um 70 m. hædd. Ein brennistøð er, uttan mun til tær dygdin hon annars hevur, ein dalkingartáttur í størri ella minni mun.

Min prinsipiella støða til ruskmálið er enn sum áður ábroytt. Men av tí at myndugleikarnir nú aftur hava samtykt, at málið skal loysast við eini brennistøð, so

taki eg sjálvandi hetta til eftirtektar, tí málið skal loysast. Tað munnu øll vera samd um.

Ført hevur verið fram, at undirritaði mótsigur sær sjálvum sum limur í Tórshavnar heilsunevnd við at atkvøða fyri, at brennistøð verður bygd við Hvitanes, samstundis sum eg havi atkvøtt imóti plaseringina við Saltnei. Til hetta er í fyrsta lagi at siga, at eg ikki meti meg at hava atkvøtt fyri bygging av eini brennistøð. Hin vegin havi eg ikki atkvøtt beinleiðis imóti plaseringini við Hvitanes. Eg havi hildið hesa plasering vera forvarliga — ella minst óhóskaði — millum tey øki, ið kommunan hevur vist á sum møguleg støð. Fyri tað fyrsta er staðið betri hóskaði, tá hugsað verður um vanligastu ættir, í øðrum lagi er ætla vatngoymslan í Villingadali væl longri burtur frá hesum staði, enn Toftavatn og vatnveitingarglendi har um leiðir er frá tí nú sleptu plaseringini á Saltnei. Og í triðja lagi liggur ætlaða vatngoymslan í Villingadali væl hægri enn staðið, har ætlanin er at byggja støðina við Hvitanes.

Hesar viðmerkingar gjørdust ikki so stuttar, sum eg hevði ætlað, men havi eg mett tær neyðugar í hesum líki aftan á tað blaðtjak, ið nú hevur staðið av málinum.

Tjákið hevur kanska hóast alt gjørt tað gagn, at tørvurin á eini føroyskari umhvørvislóg er komin greiðligari fram. Tørvurin á eini slíkari lóg er umframt í hesum aktuella máli eisini stórur, tá ið hugsað verður um dalking av áum og víkum og tær avleiðingar, ið hetta kann hava fyri tann vaksandi áhugan fyri fiskaaling í Føroyum.

Hogni Debes Joensen
landslæknur